

Nr 48

Utlåtande i anledning av motioner om inventering av väderkvarnar.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 874 av herrar *Yngve Nilsson* och *Blomquist* samt II: 1011 av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Clarkson* hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en inventering av de svenska väderkvarnarna samt en utredning om vilka som bör bibehållas som kulturminnesmärken.

Motionärerna framhåller att de väderkvarnar som finns kvar står som pittoreska men fallfärdiga monument över en gången tid. Några har tillvaratagits för att efter restaurering användas som serveringslokaler, men detta har knappast någonting med bevarandet av den gamla bondekulturen att göra.

Vidare anför motionärerna att i en tid då man satsar stora belopp för att tillvarata turistvärden borde det vara naturligt att man även bevarade ett antal av de särpräglade väderkvarnarna. Riksdagen beviljar varje år medel för vård av kulturminnesmärken. Det borde av dessa medel avsättas de ofta blygsamma belopp som erfordras för att restaurera de gamla väderkvarnarna, men först måste en inventering av beståndet ske så att man kan välja ut och restaurera sådana som är utmärkande för trakten.

Remissyttranden

Över motionerna har avgivits yttranden av *riksantikvarieämbetet* och *Samfundet för hembygdsvård*.

Riksantikvarieämbetet har anført:

Sveriges äldre väderkvarnar har ägnats ett ganska stort intresse av flera forskare. Under senare år har sålunda bl. a. två större arbeten utkommit, som behandlar äldre kvarnar, *Sven B. Eks Väderkvarnar och vattenmøllor* (Nordiska Museets handlingar nr 58) och *Ernst Mankers Kvarnar på Tjörn* (Nordiska Museets handlingar nr 64). Någon hela landet omfattande undersökning och inventering av de äldre väderkvarnarna har emellertid ännu icke företagits. För ämbetet, som icke sällan har att behandla ärenden om bevarande och restaurering av äldre kvarnar, skulle en dylik inventering utan tvivel vara till stor hjälp. Den skulle göra det möjligt för ämbetet att med större säkerhet avgöra, vilka objekt som i första hand bör bevaras och upprustas.

En preliminär inventering torde i större delen av landet kunna utföras genom landsantikvarierna. En mer ingående inventering och bearbetning av materialet måste bli mycket tidskrävande och kan därför icke utföras genom dessa eller av

ämbetets ordinarie personal. Ämbetet är dock berett att ombesörja en dylik fullständigare registrering av de äldre väderkvarnarna under förutsättning att härför erforderliga medel ställs till ämbetets förfogande. Kostnaderna är dock svåra att uppskatta, innan den preliminära inventeringen har genomförts och det med någorlunda säkerhet fastslagits, hur många kvarnar som kommer att beröras. Kostnaderna torde emellertid knappast komma att understiga 200 000 kronor.

Av de statliga medel som står till ämbetets förfogande för kulturminnesvård (för budgetåret 1968/69 555 000 kronor under anslaget B 37. riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken) har under årens lopp mindre summor anslagits för underhåll och istandsättning av ur kulturhistorisk synpunkt värdefulla väderkvarnar. Anslaget, som måste användas för ämbetets mångfaldiga uppgifter inom kulturminnesvårdens vidsträckta fält, är otillräckligt, och att med dessa medel bekosta den ovan berörda mer ingående inventeringen eller en systematisk upprustning av väderkvarnsbeståndet, även om man skulle inskränka sig till de ur kulturhistorisk synpunkt mest värdefulla kvarnarna, är uteslutet. Skall en sådan inventering och upprustning bli möjlig måste anslaget väsentligt höjas eller andra särskilda medel anslås för ändamålet.

Samfundet för hembygdsvård har anfört:

Samfundet anser, att den föreslagna inventeringen och utredningen angående väderkvarnar bör komma till stånd. Det kan erinras om att ett omfattande arbete, ofta på frivillighetens väg, utförts för att rädda kulturellt värdefulla kvarnar främst i Skåne där det finns en särskild organisation för ändamålet samt även på Öland och Gotland. Kvarnar av ifrågakvarnande slag är ofta av stort kulturhistoriskt värde och dessutom ett förnämligt inslag i landskapsbilden.

Många kvarnar får förfalla emedan restaureringar är dyrbara och pengar inte alltid finns deponerade. Det är därför tacknämligt om just denna del av kulturminnesvården kunde få ett speciellt anslag.

En eventuell inventering och utredning bör kunna ske genom landsantikvarien och hembygdsförbunden samt, när det gäller Skåne, Föreningen Skånska möllor.

Utskottet

I motionerna hemställs om en inventering av väderkvarnar och utredning om vilka som bör bibehållas som kulturminnesmärken.

Riksantikvarieämbetet har uttalat att en preliminär inventering i större delen av landet torde kunna utföras genom landsantikvarierna och har förklarat sig berett att ombesörja en fullständigare registrering om särskilda medel härför ställes till förfogande.

Samfundet för hembygdsvård anser att den föreslagna inventeringen och utredningen bör komma till stånd.

Representanter för utskottet har vid studieresa erhållit närmare information om beståndet av kvarnar i Skåne och hittills vidtagna åtgärder för att bevara eller restaurera ett antal av dessa. Härjämte har upplysningar erhållits om tillvaratagan- det av kvarnar i Danmark.

Utskottet anser det vara ett uppenbart intresse att man som ett led i vården av kulturminnen söker bevara ett lämpligt urval av kvarnar i gott skick. Det synes

därför önskvärt att en inventering sker i syfte att man skall kunna bedöma vilka kvarnar som i första hand kan och bör iståndsättas. Bl. a. skulle detta ge en värdefull vägledning för lokala organisationer för hembygdsvård m. fl., som i flera fall visat stort intresse för frågan och redan nedlagt ett inte oväsentligt arbete på avgränsade inventeringar och även åtgärder för restaurering.

Svårigheterna att restaurera väderkvarnar synes snabbt öka på grund av förfall och tilltagande brist på personer med praktisk sakkunskap på detta område. Inventeringen bör därför ske utan dröjsmål. Det är enligt utskottets mening lämpligt att den ombesörjes av riksantikvarieämbetet. Vad utskottet anfört synes böra ges Kungl. Maj:t till känna.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 874 och II: 1011 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 21 maj 1969

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Oscar Carlsson (s), Hedlund (s), Eric Peterson (fp), Helge Karlsson (s), Karl Gustav Pettersson (s), fröken Stenberg (m)*, herrar Ernst Olsson (cp), Hansson (s)*, Ove Karlsson (s), fröken Pehrsson (cp)*, herrar Axelson (fp)* och Ingvar Andersson (m);

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), Gustafsson i Uddevalla (s), fru Ekroth (s)*, herrar Johansson i Skärstad (cp), Andersson i Örebro (fp), Green (s), Häll (s), Aldén (s) och Rosqvist (s).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.